

RAPORTUL DONAȚIILOR – PARTEA A II-A¹

Prof. univ. dr. *Ioana NICOLAE*

Abstract

The first part of the study dedicated to donation report presented it's regulation, the definition of donation report, the scope of application, respectively the heirs who owe the donation report and the heirs who can request the donation report, as well as the donations that are subject to the report and those not subject to the donation report. The second part of the study analyzes the delimitation between the donation report and the reduction of excessive liberalities, the delimitation between the donation report and the operation of establishing the calculation mass, as well as the conditions of the donation report.

Keywords: donation report, legal heirs who owe the donation report, donations that are subject to the report.

1. Delimitarea dintre raportul donațiilor și reducere

Raportul donațiilor și reducerea se aseamănă prin faptul că ambele au ca efect principal readucerea bunului care a format obiectul liberalității la masa succesorală.

În schimb, acestea se deosebesc din următoarele puncte de vedere:

- reducerea liberalităților excesive are loc doar în ipoteza în care liberalitățile (donații și legate) făcute de dispunător aduc atingere rezervei succesoriale a moștenitorilor rezervatari, spre deosebire de raportul donațiilor care se datorează chiar dacă nu a fost afectată rezerva succesorală și privește exclusiv donațiile. Cu toate acestea, dacă a fost adusă atingere rezervei succesoriale, vor fi supuse reducerii și liberalitățile făcute cu scutire de raport;

- reducerea liberalităților excesive produce efecte asupra tuturor celor gratificați de dispunător (terți, moștenitori legali nerezervatari, moștenitori legali rezervatari), spre deosebire de raportul donațiilor care privește doar pe descendenții defunctului și soțul supraviețuitor, deci doar o parte dintre moștenitorii rezervatari;

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

- reducățiunea liberalităăilor excesive privește atât donaăiile, cât și legatele, în vreme ce raportul donaăiilor privește doar donaăiile;
- reducățiunea liberalităăilor excesive este reglementată prin norme de ordine publică, imperative, în vreme ce normele reglementând raportul donaăiilor sunt dispozitive;
- reducățiunea liberalităăilor excesive poate fi invocată de oricare moștenitor rezervatar, în vreme ce raportul donaăiilor poate fi cerut de doar de descendenăii defunctului și de soăul supravieăuitor;
- reducățiunea liberalităăilor excesive este guvernată de legea în vigoare la data deschiderii moștenirii, în vreme ce raportul donaăiilor este guvernat de legea în vigoare la data efectuării donaăiei;
- în vreme ce reducățiunea liberalităăilor excesive va profita doar moștenitorului rezervatar care a solicitat acest lucru, raportul donaăiilor va profita tuturor moștenitorilor.

2. Delimitarea dintre raportul donaăiilor și operaăiunea de stabilire a masei de calcul

Raportul donaăiilor presupune readucerea bunului ce formează obiectul donaăiei (în natură sau prin echivalent) la masa succesorală, fiind vorba despre donaăiile pentru care există obligaăia de raport, în vreme ce operaăiunea de stabilire a masei de calcul presupune numai reunirea fictivă a donaăiilor, indiferent dacă sunt raportabile sau nu (nu și readucerea efectivă a bunurilor donate), fiind o operaăiune matematică abstractă ce nu implică neapărat afectarea patrimoniului donatarului. De asemenea, dacă donatorul nu poate împiedica luarea în calcul a valorii donaăiei pe care a consimăit-o, în schimb, el are puterea de a hotărâ ca o donaăie să fie scutită de raport².

3. Condiăiile raportului donaăiilor

Pentru ca donaăiile să fie raportabile se cer a fi întrunite în mod cumulativ următoarele condiăii:

a) existenăa unuia sau mai multor descendenăi ai defunctului care să vină la moștenirea *ab intestat* în concurs cu soăul supravieăuitor sau existenăa mai multor descendenăi ai defunctului care să vină la moștenirea *ab intestat* în concurs singuri (fără soăul supravieăuitor). Descendenăii pot fi din căsătorie, din afara căsătoriei, din adopăie sau rezultaăi din procedura reproducerii umane asistate cu teră donator. Potrivit art. 1146 alin. (2) C.civ., „în lipsă de stipulaăie contrară din partea donatorului, cei menăionaăi la alin. (1) sunt obligaăi la raport numai dacă ar fi avut vocaăie

² J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, Bucureăti, 2016, p. 243.

concretă la moștenirea defunctului în cazul în care aceasta s-ar fi deschis la data donației”. Așa fiind, este necesar ca soțul supraviețuitor și descendenții defunctului care vin efectiv și împreună la moștenirea defunctului să fi avut vocație concretă la succesiunea defunctului, dacă moștenirea s-ar fi deschis la data donației. Descendenții defunctului datorează raportul donațiilor, indiferent dacă vin la moștenire în nume propriu sau prin reprezentare, și indiferent care este gradul de rudenie al acestora cu defunctul. Astfel, raportul donațiilor este datorat atât în cazul în care un nepot de fiică precedată ar veni în concurs cu fiul defunctului, cât și în ipoteza în care nepoata defunctului vine în concurs cu soțul supraviețuitor ca urmare a renunțării la moștenire a unicului copil al defunctului.

Ceilalți moștenitori legali, cu excepția descendenților și soțului supraviețuitor, precum și legatarii sau terții, nu au obligația de raport. Astfel, o donație făcută unei persoane străine de moștenire nu este de natură a afecta egalitatea dintre descendenți și soțul supraviețuitor, întrucât în acest caz toți moștenitorii sunt afectați iar scopul reglementării raportului donațiilor este acela de restabilire a egalității exclusiv în privința descendenților și a soțului supraviețuitor³. În schimb celorlalți moștenitori legali sau legatarilor și terților le sunt aplicabile dispozițiile privind reducțiunea liberalităților excesive, dacă s-a adus atingere rezervei succesoriale;

b) moștenitorul obligat la raport să fi acceptat moștenirea defunctului. Dacă soțul supraviețuitor sau descendenții renunță la moștenirea legală lăsată de defunct, vor putea păstra liberalitatea primită în limitele cotității disponibile și nu vor avea obligația de raport, așa cum stabilește art. 1147 alin. (1) C.civ. În mod excepțional, art. 1147 alin. (2) C.civ. prevede că, „prin stipulație expresă în contractul de donație, donatarul poate fi obligat la raportul donației și în cazul renunțării la moștenire. În acest caz, donatarul va readuce la moștenire numai valoarea bunului donat care depășește partea din bunurile defunctului la care ar fi avut dreptul ca moștenitor legal”. Aceasta înseamnă că donatarul va readuce la moștenire numai valoarea care depășește partea care i-ar fi revenit în calitate de moștenitor legal. Dacă donația depășește limitele cotității disponibile, ea va fi supusă reducțiunii. Astfel, dacă un copil al defunctului a primit o donație raportabilă ce depășește partea pe care ar fi cules-o în cazul în care ar fi acceptat moștenirea, chiar dacă renunță la moștenire, el nu va putea păstra întreaga donație, ci va trebui să raporteze partea ce depășește quantumul ce i-ar fi revenit dacă ar fi venit în concurs cu ceilalți descendenți, asigurându-se astfel egalitatea între copiii defunctului;

c) moștenitorul legal al defunctului să aibă și calitatea de donatar. Aceasta înseamnă că atât calitatea de moștenitor legal, cât și calitatea de donatar trebuie să coexiste în privința celui obligat la raport. În ceea ce privește momentul la care se apreciază asupra coexistenței, se impune să facem o precizare. Potrivit art. 1146

³ Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 271.

alin. (2) C.civ., pentru a fi obligați la raport (soțul supraviețuitor și descendenții) trebuie să fi avut vocație concretă la moștenirea defunctului *în cazul în care aceasta s-ar fi deschis la data donației*. Așadar, coexistența calității de moștenitor legal cu vocație concretă, cu cea de donatar trebuie să se regăsească la data încheierii contractului de donație.

Potrivit art. 1149 alin. (1) C.civ., „moștenitorul datorează raportul numai pentru donațiile pe care le-a primit personal de la donator”. Textul art. 1149 alin. (1) C.civ. instituie regula potrivit căreia raportul se datorează doar pentru donațiile primite personal de cel obligat la raport (descendent și soț supraviețuitor). Nu se datorează raportul pentru altul. Art. 1149 alin. (2) și (3) C.civ. face distincția între descendenții care vin la moștenire în nume propriu și cei care moștenesc prin reprezentare. Astfel, „dacă descendentul donatarului vine în nume propriu la moștenirea donatorului, nu este obligat să raporteze donația făcută ascendentului său, chiar dacă a acceptat moștenirea acestuia din urmă” [art. 1149 alin. (2) C.civ.]. Prin urmare, dacă defunctul a făcut o donație unicului său fiu, iar moștenirea acestuia din urmă a fost culeasă de strănepotul defunctului ca urmare a renunțării nepotului, dacă strănepotul vine în nume propriu la moștenirea defunctului în concurs cu soțul supraviețuitor, nu va trebui să raporteze donația primită de fiul defunctului.

În schimb, alin. (3) al art. 1149 C.civ. arată că „descendentul care vine la moștenire prin reprezentare succesorală este obligat să raporteze donația primită de la defunct de către ascendentul său pe care îl reprezintă, chiar dacă nu l-a moștenit pe acesta din urmă”. Textul art. 1149 alin. (3) C.civ. a instituit o excepție de la regula potrivit căreia raportul nu se datorează pentru altul. Este de menționat că, în acest caz, el va datora atât raportul donațiilor primite de el de la defunct, cât și raportul donațiilor primite de ascendentul său pe care îl reprezintă. Astfel, dacă defunctul a făcut o donație unicului său fiu, iar nepotul defunctului vine prin reprezentare la moștenirea defunctului în concurs cu soțul supraviețuitor, chiar dacă nepotul ar fi renunțat la moștenirea tatălui său (fiul defunctului), va trebui să raporteze valoarea donației făcută de defunct unicului său fiu (tatăl nepotului).

d) donația făcută în favoarea soțului supraviețuitor sau a descendenților să nu fi fost scutită de raport. Potrivit art. 1150 alin. (1) lit. a) teza finală C.civ., „(...) scutirea poate fi făcută prin chiar actul de donație sau printr-un act ulterior, întocmit în una dintre formele prevăzute pentru liberalități”. Scutirea de raport operează atât prin acte între vii, ca în cazul donației, urmând a îmbrăca forma autentică, cât și prin acte *mortis causa*, cum ar fi, spre exemplu, scutirea de raport inclusă într-una dintre formele de testament prevăzute de lege. Regula este că scutirea de raport trebuie prevăzută expres. Cerințele de formă impuse au în vedere faptul că scutirea de raport reprezintă în esență tot o liberalitate.

Cu toate acestea, potrivit art. 1150 alin. (1) lit. b) C.civ., „nu sunt supuse raportului (...) donațiile deghizate sub forma unor înstrăinări cu titlu oneros sau efectuate

prin persoane interpuse, cu excepția cazului în care se dovedește că cel care a lăsat moștenirea a urmărit un alt scop decât scutirea de raport” (de exemplu, cazul în care actul public este un contract de vânzare pentru ca descendentul să poată obține un împrumut). Astfel, legiuitorul admite că scutirea de raport se poate face și în mod tacit, indirect, dacă intenția dispunătorului este neîndoieabilă⁴. Scutirea de raport indirectă o putem întâlni și în cazul donațiilor indirecte și a darului manual. Există și donații care nu pot fi exceptate de la obligația de raport, spre exemplu cea reglementată în art. 175 C.civ.⁵.

e) raportul donațiilor poate fi solicitat doar de descendentul/descendenții defunctului și soțul supraviețuitor dar care au calitatea de moștenitori ai acestuia. Dacă cel îndreptățit nu solicită raportul, creditorii acestuia pot solicita pe calea acțiunii oblice efectuarea raportului, fiind vorba despre o acțiune cu caracter patrimonial⁶. Este vorba așadar despre o acțiune cu caracter patrimonial și care nu este inclusă în categoria celor exclusiv personale. Este de remarcat în acest sens că actualul Cod civil prevede în mod expres această posibilitate recunoscută creditorilor descendentului sau a soțului supraviețuitor, spre deosebire de vechiul Cod civil.

Nu trebuie pierdut însă din vedere că donația scutită de raport va fi supusă reducăunii liberalităților excesive, în măsura în care aduce atingere rezervei.

4. Concluzii

Partea a doua a studiului dedicat raportului donațiilor a prezentat delimitarea dintre raportul donațiilor și reducăunea liberalităților excesive, de asemenea delimitarea dintre raportul donațiilor și operațiunea de stabilire a masei de calcul, iar în final a analizat condițiile raportului donațiilor.

Bibliografie:

1. Bacaci Al., Comăniță Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013;

⁴ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, pp. 240-241.

⁵ Potrivit art. 175 C.civ., care reglementează liberalitățile primite de descendenții persoanei puse sub tutelă specială, „din bunurile celui pus sub tutelă specială, descendenții acestuia pot fi gratificați de către tutore, cu avizul consiliului de familie și cu autorizarea instanței de tutelă, fără însă să se poată da scutire de raport”.

⁶ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, pp. 245-246.

2. Boroi G., Anghelescu C.A., Nicolae I., *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022;
3. Eliescu M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966;
4. Nicolae I., *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
5. Kocis J., Vasilescu P., *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016.